

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

**ha- To'eh be-darke ha-hayim, o', Toldot Yosef ha-yatom
me-'ir Madmenah**

Smolensqin, Pereš Ben-Mošë

השמ ןב ץרפ ,ןיקסנעלאמס

Ṽin, 629 [1868 oder 1869]

|

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10010

לי ארוחה, כי רק ארוחת הצהרים נאכל בית איש יומו ולא ארוחת הבקר והערב ינתן לנו פת לחם ואנורה או שתים איש איש כפי נדבת לבו, ואלה האנורות אקבץ על ידי ולפעמים כאשר אוכל לשבעה בצהרים לא ארעב בערב ואתן גם את לחמי בכסף, כן יעשו כל הנערים וגם אתה עשה כדבר הזה, אמור כי לא תחפוץ לבוא כלילה לאכול ארוחת הערב ויתנו לך אנורות כסף ותקנה לך מטעמים בבית ישרה האלמנה כאשר תאוו נפשך —

— האם בכסף תמכור ישרה האלמנה את מטעמיה לבני הישיבה? אבל היא אמרה לי כי תתן ארוחת הבקר לכל בני הישיבה והאמנתי כי תתן כלי כל מחיר —

— כדבריה כן הוא; היא תתן לכל הנערים אשר יביאו כספם או ערבוני בידם —

— עתה אנינה למה שחק המורה באמרו לי "בן ישרה האלמנה היא אשה טובה ותתן ארוחה לכל בני הישיבה" כי רק במחיר תתן ואני אמרתי בלבי כי היא אשה רבת צדקות וחסד —

— האם אשה אלמנה ועניה כמותה תרבה צדקות? ואיה איפו תקח להשביע את כל בני הישיבה כלי כל מחיר? —

— אני לא ידעתי כי היא אשה עניה ולא בינתי ברבריה —

— התלך אתי בערב הזה לאכול בכיתה ארוחת הערב? —

— לא כי אל האיש הנותן ארוחת ביום הזה אלך —

— אבל מחר תבקש כי יתנו לך לחם וכסף ויחד נאכל בבית ישרה האלמנה, האין זאת? —

— האם משוגע אני כי אמיר את הארוחה הטובה בשתים או שלש אנורות? והאם תתן לי ישרה האלמנה ארוחה טובה במחיר האנורות כהארוחה אשר אמצא שמה? —

— אמנם הלא כה יעשו כל הנערים, כלם יקחו להם לחם ושתים או שלש אנורות —

— ומה יעשו את הכסף? —

— אלה אשר ימצאו חפץ בכסף יאכלו את הלחם לבדו ואת הכסף ישימו בכליהם למשמרת, ואלה אשר נבחרו בעיניהם מאכל תאוו יתנו גם את הלחם בכסף ויקנו לביבות חמאה ודבש בכית ישרה האלמנה, ובעיניך תראה איך יפדוץ פה מסחר הלחם בין הערבים ויעלה למעלה ראש — בין בה זכה רד היום ועת תפלת המנחה הגיעה, או עזבו הנערים אשר ישבו בעזרת האנשים את מקומם ויתאספו לעזרת הנשים, כי כל היום מלאו הנערים את שתי העזרות וגם את התא אשר בצד בית התפלה מפה לפה ורק בעת התפלה נקבצו ובאו כולם לעזרת הנשים ואז החל המסחר...

בין הערבים

מחזה נפלא מאוד ראתה עין האיש אשר בפעם הראשונה דרכה רגלו על סף עזרת הנשים בבית הישיבה; לבית אספת סוחרים נהפך הכותל כהנע: הנערים אשר לחם או כסף לחם ושלחו במסחר ידיהם, ואלה אשר לא לחם

ולא כסף לחם שלחו בגנבה ירוחם, והיותר אשר גם במסחור גם בגנבה נעלה
נפשם ישבו וישוחחו איש את רעהו ויספרו גוראות ונפלאות משודדים, ענקים
ובני ענקים, ממבשפים ושדים, מלצים איש ישאפו הלילה לעלות על פני הכל
להוליך אנשים בתהו ממתים אשר יעזבו משכנותיהם בקברות ויצאו לרפא
חולים בעשבו שדה, או להרגיז נפשות כבדויעון וכחמת דברי חכמה המשמחים
לב ונפש שומעיהם, כמחזה הזה חזיתי גם אני בעת תפלת המנחה והערב;
קולות מקולות שונים שמעה אזני: האחד קרא מי האיש החפץ לחם? ורעהו ענה
בקול: למי לחם? למי לחם? —

- הא לך לחם! —
- אגורה וחצי במחירו תקח —
- לא כי רק שתי אגורות —
- לחמי נגנב! מי גנב את לחמי? —
- לחמי טוב מאוד קנה אותו —
- אין בידי כסף —
- תן לי ערבון —
- את מכותי אתן לך בערבון, רע עין! —
- הא לך שתי אגורות ולי הוא —
- סור לך כי לי הלחם —
- שכר שכרתיהו בראשונה —
- הן כבר נתתי כסף ולי הוא —
- אתה גנבת את לחמי —
- שקר אתה דובר לחמי הוא —
- שקרן גולן חמסן אתה —
- יקח אפל, כלב! —

חכה לי מעט ואראך את שני אם כלב אני — כאלה וכאלה נשמעו
בעזרת הנשים וגם מכות ומהלומות לא דבר יקר היה שם, ולא אחד מהנערים
זכר, כי העדה תתפלל רק סחרו מסחרם ויספרו ספוריהם בהשקט ובטחה עד
אשר כלו העם להתפלל ואחריו בן שבו וישבו עור הפעם איש איש על מקומו
אל השלחנות הארוכים ורק נר אחת העלו על כל שלחן להאיר את האפלה.
בראשונה פרצה מריבה ביניהם ברבר הנר, האחד שלח ידו ויקרננה אליו והשני
התנבר ויגזול אותה מידו ויעמידה בצד ספרו, עד אשר גמרו אמה למדוד
את השלחן לכל רוח, ויסר האחד את אזורו מעל מתניו וימדדו הנת והנה
ויעמדו את הנר בפתך ואז שקטה המלחמה ופתחו כלם את פיהם ויפצחו רנה,
ואת אשר עשו ביום עשו גם כלילה.

- אני מכרתי את לחמי בשתי אגורות — שר האחד.
- ואני קניתי לי בעד אגורה אחת תפוח ובעד חצי אגורה לביכה —
- השמיע השני את קולו.
- יקח אופל את המשניח כי לא יתן לנו נרות די להאיר את האפלה —

— יכלע אותו בכור שטן —

— מכות רבות ונאמנות תבואנה לחדרי בטנו —

— על חג הפסח אלך אל אבותי —

— ישרה האלמנה נושה בי שלש אנורות — הדברים האלה יצאו מפי הנערים היושבים אתי יחד אל השלחן בעת אשר נעו כנוע הקנה במים וישורו בקול כמו תורת ה' תצא מפיהם לבעבור הונות את המשגיח אשר בשמעו את הקול ובראותו את תנועתם דמה בלבו כי המה יהגו ככל לבב, אך לאט לאט שכחו ומירתם ויחלו לדבר כדבר איש אל רעהו: הגד נא צבועאלי האם לא באה עדנה העת כי יקח בכור מות את המשגיח מעל ראשינו? חלעולם יחיה? — אני אתפלל אל ה' כי ישלח לו מכות חדרי בטן ולא יעצור כח לבוא אל הישיבה ורוח לנו, אך חלילה לו מהתפלל אל מותו כי כמותו יקח אחר פקודתו ומי יודע הטוב יהיה אם רע ממנו? לא כן כאשר יתהפך בציריו על משכבו אז תחיה לנו הרוחה —

— אמנם הלא תחטא בנפשך כי תקלל חרש — קרא אחד מהנערים ברגו. — הכיטו נא: התכונו בהעזובי איך יתמם כאחד מהקדושים אשר בארץ, אות הוא כי שבע תועבת כלבו — ענה הצבועאלי.

— מה לך לבקש אות ומופת? הלא הוא יקשיב בקול המורה המסית וילמוד שפת הערלים בשום לב, והמעט ממך התועבה הזאת כי עוד תבקש לתועבות גדולות מאלה? —

— אני לא העקשתי הישרה כי דינא דמלכותא דינא, ואתם ילדי פשע תחטאו בנפשכם חטאה גדולה כי תקללו... הוא לא כלה את דברו כי המשגיח עמד מאחרי השלחן ויתכונן זמן כביר בהנערים ובראותו כי העזובי מדבר בקול גדול — והוא חרש לא שמע את דבריו — התנפל עליו ויאחזהו באזניו ויטלטלחו טלטלה בכל מאמצי כח בקראו בקול: מחבלים! בנים סוררים! הנני איכם! — ואת השני הכה באגרוף וימרוט את לחיי השלישי.

— המשגיח העתיר עתרת נשיקות להעזובי על לחמו מלחמתו — שר אחד מהנערים בהכיטו בספר אשר לפניו. הנערים כשמעם את דבריו נתנו קול שחוק אדיר וגם המזים לא התאפקו וישחקו גם המה.

— העלי תלעינו? האותי לא תיראו?! — קרא המשגיח בקצף נורא ויפן כה וכה במבוכה, כי לא ידע כמי יבחר לראשונה להראותו נחת ידו. עודנו משתאה ונער אחר קרא מאחוריו בקול גדול: רבי יצחק! רבי יצחק, נרות! — כחובר חברים מחכם הצליח הנער להסיר חמת הצפעוני מהם, כי ברגע עזב מקומו וירץ בחפז אל התא אשר שם מקומו ויפן כה וכה ובראותו כי אין איש ישב על מקומו ותלונה חרישית עברה בין פתחי פיו: בנים סוררים! בנים משחיתים! אדוש כשרכם, ננכים! עורכם מעל עצמותיכם אפשיט! — כה דבר לנפשו עדי אחזה תנומה בשמורות עיניו הארוכות והלבנות כצמר ויניח ראשו על כף ידו הנשענת על השלחן ויישן. אז שבו הנערים לדבר ככתחלה וגם רעי שב לדבר בי.

— הגד נא לי — אמרתי אליו — איך הצליח הנער לשכך חמת המשניח

עד ארגיעה? —

— אני אניד לך פשר דבר: כל הנרות הנמצאות בבית הישיבה נתונות בידו המשניח למשמרת מדאגה מדבר פן יגנבו השמששים והנערים דים, והוא רע עין ולא יתן לנו כי אם נר אחת קמנה להאיר על שלחן גדול כאשר עיניך רואות ולא להאיר אשר יחפצו הנות בלא לב ולב לא ימצא האור הזה להם, לכן יארכו כגנבים אל פתח תא המשניח וכאשר יצא ליסר את הנערים יקחו למו נרות כאשר תאווה נפשם, אך אוי לו להנער אשר יפול בידו כי הוא ישבר כל עצמותיו, וגם עתה בשמעו את הקול: נרות! מהר לתפוש את הגנב ויעזוב אותנו — אמנם היתכנו דרכי הנער לכרות שוחה על רעהו למען הציל את נפשו? —

— הוי תמים לב! — ענני בשחוק — עוד יארכו הימים עדי תקנה לב חכמה ותהיה כאחד מאתנו, עוד לך ללמוד הרבה חכמה וזמנה עדי תבין לערמת בני ישיבה! היאמר לך כי הנער הכה את אחד מכני הישיבה בלשון? שגית מאוד! לוא היתה כזאת, לוא ננב אחד ממנו נרות אז עמד השני על המשמר ולא נתנו בידו המשניח להתפש בכה. אמנם הוא ידע נאמנה כי הנער אשר ננב את הנרות כבר חלף הלך לו ויתבולל בין יתר הנערים, לכן סבב את המשניח בכחש כמו את הגנב ראו עיניו ויקרא נרות! למען הרחיקו מעלינו, והמשניח לא יבין לערמתנו וידמה בלבו כי נכונה כפי הנער אך לא הצליח לתפשו בכה —

— אך זאת היא עצה! — קראתי בשמחה גלויה כי ישר הדבר בעיני מאוד — זאת היא עצה טובה ונכונה מאוד, הנער הזה הוא חכם לכב! — ואת מי מאתנו אין כמו אלה? לכלנו לב כמוהו! התדמה כי כנערים אשר לא יצאו מפתח בית הוריהם נערי בני הישיבה? אם כה תחשוב תשנה מאוד! נערי בני הישיבה יבינו ערמה, וגם להסכל בהם לב חכם הרבה יתר מלהחכם בנערי בני העשירים. שים גם אתה לך על דרכיהם וחכם —

— אנסה ללכת בעקבותיהם — השכחת כי כבר באה העת לך ללכת לארוחת הערב? — טוב עשית כי הזכרתני ואני כמעט שכחתי מאכול לחמי — אמנם לוא הבאת ארוחתך בידך כי אז היטבת עשו —

— מהיום הזה אעשה כדברך — עניתו ואצא. כשוכי אל הישיבה מצאתי את רוב הנערים הוזים שוכבים ורוב הנרות כמו ורק אחדים מהנערים ישבו וישוחחו איש את רעהו בקשתו את רעי ומצאתיו שוכב על השלחן בעזרת הנשים ועודנו ער —

— מדוע לא תבחר לך גם אתה מקום לשכב ולנוח? — שאלני בגשתי אליו. — אני אשכב כאשר תשכב אתה — לא תוכל עשו כדבר הזה כי פה יחזיקו איש איש במקום אשר ישכב עליו תמיד ולא יחליף את מקומו. ופה בעזרת הנשים לא תמצא עוד מקום, לך ובקש לך מקום בעזרת האנשים כאשר תמצא, אם תמצא שלחן טוב, טוב,

ואם אין תשכב על ספסל — עשיתי כדברו ואנוא לעזרת האנשים ואראה
 שלחן גדול ואשכב עליו, אך כרגע אחז נער אחד בערפי ויטלטלני ויאמר: גש
 הלאה! המקום לי הוא וגם בכל השלחנות הנמצאים פה כבר אחזו נערים אשר
 קדמוך לבוא הנה, ואתה בקש לך מקום אחר — בלי חמדה ירדתי מעל השלחן
 ואשכב על ספסל, אך שנה נדרה מעיני כי לא הסכנתי לשכב על ספסל צר
 ובלי מצע, וגם היות קטנות עם גדולות אשר מצאו קן להן בחזית הספסל עזבו
 קניהן ותצאנה לשחק בי בשחוק מכאיב בשה, אבל הועיל לא יכולתי ואשכב
 למעצבנה עד אשר כבר כל הנרות זרקו נר אחת נר תמיד נותרה בכל הבית
 ושני נערים ישבו לפני, המה המשמרת.

שיחת המשמרים הבלי שוא.

כמראה שדה קטל בלילה אחרי יום מלחמה ותרועה כן היה מראה הישיבה
 בחצי הלילה; שאון הקולות העולה תמיד כל היום מפי הנערים המשוררים
 והבוכים ומפי המשגיח המכה בעברה נמוג וילך, החמון הרב אשר לא ינוח
 רגע כיום תמים הוזה שוכב תחת מעטה תרדמה אשר יפרוש כנפיו על עני
 ועשיה על בן ישיבה חכם הלב, כעל בן עשיר הנבער מדעת ורק
 דממה וקול ישמע לפעמים: נחרת האחד או גדופי השני אשר גם בחזיון לילה
 לא יתנו עשתנותיו דמי לו ויעוררוהו לקרוא לריב ומצה. אכן גם בעת הזאת,
 עת מנוחה לכל חי, עת כל עובד עבודתו יחליף כח, עת אשר גם נבהל להון
 גם דע עין לא יחסר נפשו מהטובה הזאת, מהענג הנעים ענג השנה אשר בלי כל
 מחיר ימצא לדורשיו, גם בעת הזאת לא יפנו עוכדי כרם התורה לה עורף,
 כאשר יהגו ביום בעת עמל לכל חי כן יהגו גם בלילה בעת מרגעה
 לכל היקום, כי שומרים הפקדו בהישיבה; ארבעה נערים בכל לילה ישבו על
 המשמר, שנים מהם לא יתנו שנה לעיניהם ויאחרו שבת עד השעה הראשונה
 אחרי חצות הלילה ושנים ישכימו קום לשמור משמרתם מהשעה הראשונה עד
 אור הבקר, ועל כל נער אשר ימצא בהישיבה החובה להיות על המשמר לילה
 אחד בחדש, רק אלה אשר אהבו לנום הפקידו אחרים תחתיהם בעד שתי
 אנורות והמה התעלסו באהבים את — החיות הקטנות הגדולות אשר גדלו
 ויעצמו וימלאו כל השלחנות והספסלים משכב בני הישיבה אותם. אמנם לוא
 נפל הנורל עלי בלילה ההוא להיות על המשמר חי נפשי כי לא שכרתי אחר
 תחת, ולא מאשר כי נפשי אותה להנות, אן כי הכסף נחשב בעיני, רק מאשר
 כי לא ששתי למצוא לי את הרעים הקטנים אשר שכבו אתי יחד על המצע הקצר,
 ובלי תפונה לא מצאתי גם אני חן בעיניהם, כי המה הניחו שני חמתם בי וירבו
 פצעי, ואף כי השנה אחזה בשמורות עיני ותדבקן אחת אל אחת בכל זאת היה
 לבי ער ואשמע כל הגה אשר יצא מפי השומרים, ואלה הדברים לקחה אזני:

— מהבילי, הראית את הנער החדש, האשדותי? —
 — ראיתי, ומה חזית בו כי תשאלני אם ראיתיו? האם יודע תורה הוא
 עד להפליא כי אשים לבי אליו? הלא הוא עם הארץ ובור והחסר בורים